

Idelsö – där sillen går till

Av Erik Sieurin

Nedan följer en beskrivning av en 'äventyrsplats' som det så banalt heter. Den är inte inplacerad i ett geografiskt sammanhang, utan antas ligga någonstans i Vidibukten. SL får lägga den där han finner lämpligt. Den skulle mycket väl kunna vara en del av Vertiod, t.ex. Riket kallas dock 'Riket' och den som styr det kallas 'Regenten' nedan.

Vid en första anblick

Idelsö är den till ytan näst största av Idelsöarna. Den är belägen i den yttersta utskärgården, och även om den skyddas från de värsta sydstormarna av den större men kargare Flatön är den vindpinad och kall, framförallt den södra delen som täcks av buskar, snår och enstaka dungar av martallar. Den norra delen av ön reser sig till ett berg på runt 400 m höjd, och där Idelsberget sluttar ned mot havet finns en skyddad vik, en naturlig hamn dit även stora skepp kan lägga till.

Vid hamnen ligger den lilla köpingen Glimferd. Den började som ett enkelt fiskeläge, oklart hur länge tillbaka, men de äldsta bryggorna har byggts om fler gånger än någon minns. Glimferd hyser kanske 300 själar, men denna siffra kan tiodubblas under de mest hektiska veckorna, då sillen går till i vattnet syd och sydväst om Idelsöarna. Glimferd består av kutande grå hus som klättrar uppför sluttningarna på Idelsberget, med tak belagda med skiffer. Husen är delvis i staplad sten på det ötermaliska viset, delvis i vindpinat virke. Närmast vattnet går sjöbodrar på pålar långt ut i vattnet, och många av dem har boningar byggda som övervåningar.

Glimferd har en del fastboende fiskarfamiljer, och de utgör stadens kärna. Här finns dock också ett flertal andra näringsidkare, på grund av den lilla köpingens speciella privilegier. Regenten i det rike som Idelsöarna tillhör har nämligen tull- och skattebefriat all verksamhet på öarna. När den stora sillruschen uppstod för sju år sedan bestämdes det att det skulle vara till Rikets fördel om man stimulerade fisket och anknutna näringar så mycket som möjligt, och att anlägga manufakturer och skaffa skepp kräver investeringar. De enda offentliga utgifter som existerar i Glimferd är därför hamnavgifterna.

Under Sillaveckorna under början till mitten av Hundens Årstid belamras staden av fiskare och tillfällighetsarbetare vid salterierna och trankokerierna. Fiskarna är såväl tillfälliga arbetare som mönstrar på en större fiskebåt för en dagslön som mindre entreprenörer som har sina egna båtar, oftast mindre. En del övernattar längs södra Flatöns kust istället, eller i de smärre fiskelägen som finns bland öarna, men det är riskabelt och obekvämt. Andra hyses in i stadens bostadshus och sjöbodrar, för att inte tala om det tjugotal stora härbärgen som finns på ön, som vart och ett rymmer trettio till sjuttio gäster med minimala anspråk på utrymme.

Fiskare. Hippokampen på bilden är ganska orealistisk.

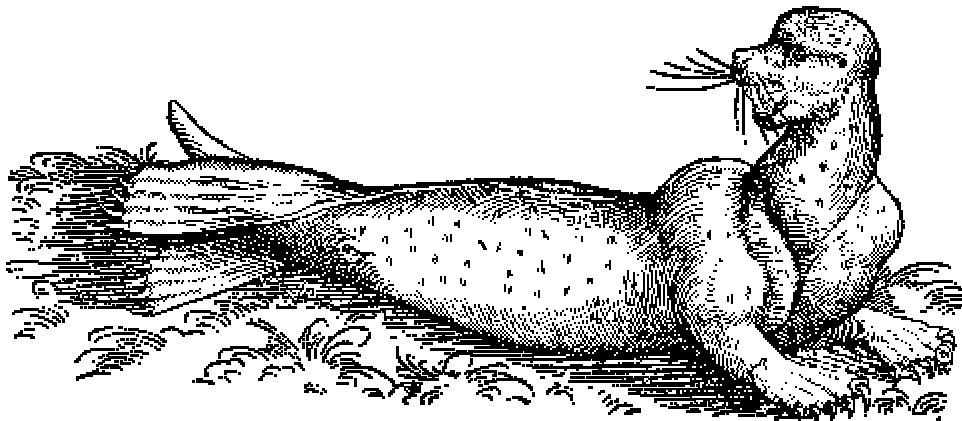
Närmare titt

Idelsöarna

Idelsöarna är en ögrupp som ligger ungefär en dags seglats (mindre med god från norr, betydligt mer med storm från söder) från Rikets kust. Förutom den stora Flatön och den höglänta Idelsön, består den också av de tre små Labbhällarna i sydväst, Snganskär direkt norr om Idelsön, och Tånggrynnorna i nordväst. Idelsöarna har haft enstaka permanenta bosättare sedan början av 600-talet, men det finns inte många spår av dem annat än på själva Idelsön. Det finns sämre men möjliga hamnar på alla öarna, men den enda vettiga, skyddade djuphamnen är Glimferds hamn. Öarna består av grå granit med stora områden av illröd sådan, och långa ådror av svart basalt. På Snganskär finns en 'jättegröta' som vidskepliga öbor hävdar en gång användes som gröta av havstursen Sngang, ett antropomorft sjöodjur som skall ha bebott ön i forntid.

Förutom snårig martall i sänkorna på Idelsön finns nästan inga träd på öarna. Havtorn och andra buskar finns det dock, och stora mängder gräs, starr och ris mossar, där man kan hitta en del bär om höstarna. De som bor på öarna eldar företrädesvis med drivved, och snidar helst i det när de behöver också. Man ser ganska snett på de som hugger ned de stackota tallar som finns till andra ändamål än hederligt snide. Mängder av tång är också en resurs. Den lilla Saltbyn består av tre torp på södra Idelsö som försörjer sig på att bränna havssalt av tång, en nödvändig vara som de säljer till salterierna på Idelsö. Saltetorparna antas i allmänhet vara öns äldsta inbyggare. På norra Flatön i ett läområde finns en stor samling potatisland som gödslas med tång. Skötare av dessa är fastborna ynglingar, s.k. pärpojkar, som bebor sina s.k. pärkojor under somrarna. En del trädgårdstappor finns också i skrevor på Idelsberget.

Öarna har ett ganska rikt fågelliv – måsar, dykänder, skarvar och vadarfåglar av olika slag trivs bra här, och falkar och havsörn jagar dem. Några egentliga fågelberg finns dock inte. Mest fåglar finns på Flatön, och där sker viss äggskattning på våren. Endast fastborna har rätt att skatta ägg, dock. Förutom en del gnagare som kommit dit med sapienter finns inga däggdjur på öarna. I vattnet utanför kan man dock hitta sälar som gärna solar sig på Tånggrynnorna, och under somrarna kommer ibland små flockar av hippokamper upp för att beta där. Bägge arterna har minskat under senare år till följd av jakt; liksom äggskattningen får enbart de fastborna jaga, men det finns de som inte bryr sig. Ibland kan man se grindvalar, delfiner eller tumlare i vattnen däromkring, men det är inte rätt plats för valfångst.

Säl

En gång i tiden brukade en tritonstam rasta nu och då vid Idelsöarna, men deras besök är nuförtiden oregelbundna. Detta går tillbaka till när sillen första gångerna började gå till i massor. Den första egentliga fiskarflotta som dök upp här skall då ha råkat i luven på havsfolket, som tydligen ansåg sig ha rätt till sillen. Sedan denna blodiga batalj har de slutat visa sig här, fastän fisket borde vara så mycket bättre. Detta bekymrar en del gästande sjöfolk, som gärna skulle haft tritoniska allierade på platsen, men fastborna bara fnyser och säger att 'de där kan stanna i drickat där de hör hemma'. Då och då försvinner skepp runt Tånggrynnorna, och ofta hörs då rykten om att tritonerna har återvänt och hämnats på landfolket.

Glimferd

Glimferd har funnits ett tag. Staden har fått sitt namn efter ett gammalt ord för vik, och från den glänsande fisk som man hämtar upp här – främst sill och makrill. Fram till Tullfrihetsdeklarationen 718 bodde här ett tjugotal familjer, av vilka de största var Hokun och Vant. Alla var och är plebejer, men Hokun och Vant var och är ganska välbärgade sådana, och de har blivit rikare sedan dess. Dessa familjer och några andra, framförallt Saltetorparna på södra Idelsö, räknas som 'fastborna'. De äger jakt- och liknande rättigheter på själva öarna, och rätten till allt fiske i öarnas direkta närhet. Ett råd av familjerna överhuvuden styr ön när inte Regentens magistrat finns där, och de har Regentens löfte att liktorn och liknande auktoritetsfigurer skall utses från deras led.

Familjen Hokun. Målning av den nevstriske artisten tem-Logur

Hokun äger tre fiskeskutor och fem andra småfamiljer står i sådan skuld till dem att de lämnar större delen av sin fångst i avgift till dem. De äger det största trankokeriet i staden och var till att börja med de rikaste av fastborna. De har dock på senare tid sprungits om av Vant. Familjen Vant, enväldigt styrd av Gumman Vant, alias Gamm-Klega, lade om sin enda stora skuta till att hämta varor från fastlandet, och äger nu två härbärgen och den största av stadens handelsbodnar. Klega tar-Ventrit alias Lill-Klega är Gumman Vants favoritbarnbarn och namne; hon är den största av stadens två skeppsfunerare och kontrollerar i princip Nerkits varv också. Hokun och Vant ligger allt som oftast i luven på varandra i klassisk Dallas-stil, men brukar inte bli direkt olagliga i sina affärsmetoder.

Förutom fastborna finns det andra *fastboende*, vilket är något annat. Dessa är folk som flyttat hit, främst efter 718, och sökt sin utkomst här. De flesta är drängar eller pigor, men några är handelsmän och hantverkare. Liksom alla som bor här är de befriade från skatt, men de har inte fastbornas särskilda rättigheter. Inte ens fiskmånglaren ran-Oreus, som är av patricierätt, kan räkna med deras status. Ran-Oreus är fjärde sonen till en godsägare från inlandet och en orädd entreprenör; han äger ett av stans oljekokerier, och är den främste uppköparen av fisk. Endast familjen Hokun kan göra några större affärer med fastlandet utan att gå via Ran-Oreus. Han är en ökad kvinnotjusare, men eventuella försök från Vant och Hokun att få honom ingift i någon av familjerna eller ens placera en lämpligt pratsam sköka i hans hushåll har misslyckats. Han anses 'skum' av alla fastborna, emedan han 'inte är härifrån' och är 'en snobb', men det hindrar inte folk från att göra affärer med honom. Det finns för övrigt inga som helst bevis på att folk som trotsat honom dött, bara illasinnade rykten.

Till de fastboende räknas också familjen Askar, Säl-Askars som de kallas. De är ötermalier, och anses allmänt som minst lika stora utbölingar som fastlandsfolket. De talar inte bara sitt eget språk, utan verkar nästan halvhdningar. Man vet att mor Radsa är en av Böljevandrarna, en mysteriekult (se texten om Björnens Brödraskap på www.rollspel.com) vars kloka gummor och gubbar påstås ha siargåva, makt över vind och vågor och annat sådant. Sant är i alla fall att till och med fastbornas råd litar på hennes förutsägelser som när sillen skall gå till nuförtiden, och att Säl-Askars aldrig farit vilse, även om de kan stanna nog så länge till havs. Mer vidskepliga människor hävdar att karlarna i Säl-Askars kan förvandla sig till sälar, och kvinnorna till albatrosser. Sansat folk nöjer sig med att konstatera att alla karlar bär sälskinnsbyxor och alla fruntimmer har albatrossfjädrar i hattarna. Säl-Askars kommer alls inte överens med Saltetorparna, troligen av religiösa skäl, men bäge familjerna är fredligt och laglydigt folk så detta leder icke till bråk. Åtminstone inget synligt sådant. Samma vidskeplingar viskar om andliga strider som utspelas på 'det Gröna Havet' som mor Radsa säger sig 'segla på' när hon har sina varsel och tydningar. Säl-Askars är nog så konstiga även i jordtrampande folks ögon. De äger nämligen en liten manufaktur där de bevarar sill på det urgamla ötermaliska viset där den får surna utan salt.

Ötermalier hävdar gärna att salt får en riktig karl i sig i andedräkten, och att det är slöseri med likvida medel att använda det till sill. Högtermalier vidhåller att om öfolket nu absolut *måste* äta ruten fisk får de väl det, men varför inom lukthåll? Säl-Askars säljer dock sin sursill med god förtjänst i land, främst till den ötermaliska minoriteten i Rikets hamnstäder.

Slutligen finns det mängder av folk som bor här tillfälligt under Sillaveckorna. Värt att notera är att det åtminstone i teorin råder samma lagar och regler som i övrigt i Riket på Idelsö. Man är inte rättslös vara för att man inte är fastbo. Dock kan man räkna med i viss mån sämre behandling; alla stadens priser stiger t.ex. under Sillaveckorna för utbölingarna, om de inte har kontakter på ön. Den mäktigaste utbölingen är Trandomaren, för närvarande fröken ran-Elar. 'Trandomare' är öknamnet på den av Rikets ämbetsmän som tjänstgör som domare på själva Idelsöarna under Sillaveckorna. Under resten av året är det väl lugnt nog, och då lyder Idelsöarna under en av fastlandets domsagor. Ämbetet är stressat och har inte särskilt hög status, men det är ett bra mellansteg till en högre post i ämbetsverket. Således har ingen domare stannat länge än ett år, förutom fröken ran-Elar, som är inne på sitt tredje. Hon är ständig gäst hos såväl de rika familjerna som hos ran-Oreus. Det anses allmänt att hon måste ha något fuffens för sig, för annars skulle hon inte stannat så länge. Hon verkar komma överens väl nog med den lokale liktorn, men de umgås aldrig privat, något som stärker folks misstankar.

Glimferd är en nästan vertikal stad. Närmast vattnet ligger en sammanhängande mängd sjöbodas och bryggors, utanför vilka man hittar en än större mängd förtöjda båtar av olika storlekar, även om de mindre fiskebåtarna behändigt seglar in under bodarna, som har golvluckor genom vilka man kan hämta upp fångsten. Därefter följer en slingrande gata som går runt hela viken, kantad av två- och trevåningshus. Här finns de större hantverkarnas verkstäder, de rika familjernas bostäder och fyra av stans handelsbodas. Mellan dessa hus går gångar och trappor av trä, tågvirke och sten som klättrar uppför klipporna till den såkallade Högstan. Här finns en samling hus med oftast endast en våning. Här bor en del fiskare och många arbetare, här finns de mindre bemedlade och de små hus som bara bebos under Sillaveckorna och endast tjänstgör som förråd annars. Mellan Högstans hus finns en samling trätrallar som tjänstgör som allmän väg.

I stadens östra del, den så kallade Trankroken, ligger tre stora kokerier som omvandlar fisk till fiskolja och tran. Ovanför, på Högstans nivå, klättrar en mängd torkställningar på vilka fisk torkas. Inklämda mellan Torkskogen, Trankroken och den egentliga staden ligger sillsalterier och dylikt, och här finns ett mindre skeppsvarv och Fögderiet. På Fögderiet härskar stans liktor, den bastante Kebris tem-Egri. Han är en ingift Hokun men är okänd för sin neutralitet i stans konflikter. Förutom att tjänstgöra som stadens 'polischef' är han också hamnfogde. Den enda offentliga utgift som existerar är hamnavgifterna; för att förtöja vid en brygga eller ute i hamnen måste man betala en avgift på en ertug per dag och skeppsläst, en enkel summa att komma ihåg. De som är fastboende betalar istället en överenskommen andel av underhållet av de allmänna bryggorna och andra byggnader varje år. Kebris har seglat som sjöman i många år och gick iland för att gifta sig men sin ungdoms älskade. Han har fört befäl och är känd för sin tendens att lösa problem med en vrickåra. Det finns få problem som kvarstår sedan man dunkat vederbörande tillräckligt med åran, anser han. Även om staden kan vara en nog så laglös plats är hans viktigaste uppgifter att styra upp 'trafikförseelser' i hamnen. Både mansliv och egendom är beroende av att trafiken i hamnen fungerar som det skall, så han har oftast fullt stöd av befolkningen i detta. Under resten av året klarar han sig med sina två söner och vem han nu kan kommendera som hantlangare, men under Sillaveckorna har han tolv karlar som inhyrd manskraft. Han åker en gång om året till fastlandet för att rekrytera dem till nästa år; det är enda gången någonsin som Kebris dricker starkt.

Saltbyn

Saltbyn är Idelsöarnas äldsta bosättning. Folket här, familjerna Yfar, Lisert och Vark, var religiösa fritänkare som bosatte sig för att få vara i fred med Kosmokrator och havet; de har av hävd försörjt sig på saltbränning. Genom att bränna tång kan man ur askan utvinna salt, en viktig råvara i öns fiskeindustri. Förr exporterades den till fastlandet genom kontakter med Hokun, men nu seglar man själva till Glimferd och dumpar den där. Salttorparna är måttligt välbemedlade, trots att saltaffärerna tycks gå bättre än någonsin. Det bor ett fyrtiotal personer här ute. Alla familjernas döttrar är ogifta, men man har hämtat hustrur till familjernas söner från fastlandet. Mängden ogifta flickor fascinerar pärpojnkarna, som ibland skryter om hur de smugit iväg och bespejat dem när de arbetar med sin tångsamling från sina små båtar. Den som påstår sig ha lägrat en av Saltetöserna anses dock alltid som lögnare och doppas obarmhärtigt i spat.

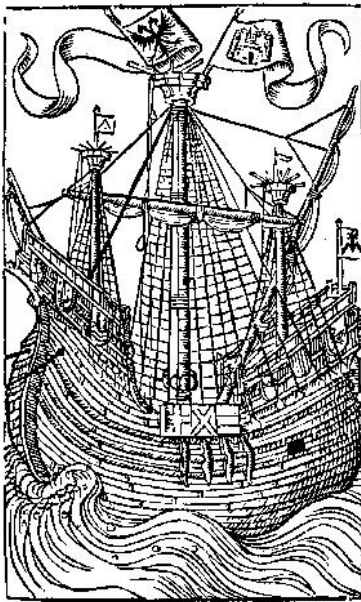
Saltetorparna tillhör nämligen en liten ekomantisk sekt som är kända som stora renlevnadsmän och -kvinnor. Deras ingifta hustrur har alla hämtats från liknande församlingar på fastlandet. Sekten, kallade sandriter efter grundaren, mystagogen Elsaandra, hävdade att Gud är en del av världen. Den fysiska världen är Kosmokrators kropp och det finns ingen skillnad mellan kropp och själ. De är kända för nykterism, sexuell avhållsamhet

utanför (men inte innanför) äktenskapet och sitt intresse för rent fysisk hälsa – Elsa författade t.ex. en skrift om vad som bäst kan kallas gymnastik som även används av andra mystagoger som inte är sandriter. De tar också avstånd från alla former av våld. Saltetorparna visar sig mycket sällan i staden, och när det är så är det något av de gifta paren som reser dit för att handla. Det anses som lite suspekt att de inte besöker stadens tempel, men de har antagligen sitt eget ute på ön, även om ingen vet var. Stans skummare element påstår att de sparar pengar för att utsmycka templet, och att detta alltså borde vara värt lite snokande, men om någon hittat dit och stulit något har han då inte gjort sig av med det i staden.

Sillaveckorna

Sillfisket har alltid varit gott runt Idelsöarna. Först på 600-talet, när man fick bättre och säkrare skepp, kunde man dock börja fiska mer intensivt där ute. På 690-talet hände dessutom något märkligt. Fiskarnas vandringvägar verkade ha förändrats, för sillen gick till i långt större mängder än tidigare. Under Hundens Årstid kunde man få rent enorma fångster så långt ut i havsbandet. Rikets styresmän diskuterade saken länge och väl, men slutligen enades man om att detta fiske behövde stimuleras. Därför införde man Tullfrihetsdeklarationen, enligt vilken alla tullar och skatter avskaffades på Idelsöarna. Avsikten var att öka fiskerinäringen – att sälja fisken i land, vilket man ju fortfarande måste göra, är ju fortfarande skattebelagt, och det är här Riket håvar in pengarna. De flesta fiskmånglare, med ran-Oreus och familje Hokun i spetsen, föredrar dock att göra upp själva grosshandeln ute på öarna.

Det finns en ekonomisk nackdel med det hela: handeln med andra varor är också tullfri på Idelsöarna. Dessa varor måste förtullas när de väl når en av Rikets hamnar, visst, men många smugglare anser det mycket enklare att göra upp affärerna helt lagligt i Glimferd och sedan gömma sitt kontraband i silltunnor eller torrfisksäckar.

Det här förorsakar visst besvär för hamnkaptener och tullare som måste handskas med skepp som kommer härifrån. Även om de inte direkt ingriper ser lagens långa armar till att försöka utsnoka vad kända skummisar har för sig i Glimferd, för att kunna rapportera till Rikets större hamnar. Ibland fungerar det förvånansvärt väl.

Själva Sillaveckorna infaller alltid i Hundens Årstid, någon gång mellan första och tredje veckan. Exakt när beror på väder (och, sägs det, fluxens förändringar). Fastbornas råd bestämmer när och sänder högtidligt ett skepp till Rikets huvudstad när så är fallet. Innan Sillaveckorna infaller är egentligen fiske förbjudet för alla utom de fastborna eller de som arbetar för dem, men det finns få som bryter mot denna lag, helt enkelt för att det inte är särskilt lönsamt. När Sillabåten nått Rikets huvudstad utbryter alltid en febril verksamhet. Av tradition brukar man inte segla dit ut innan man kan börja med fisket (även om handelsmän, hantverkare och löskefolk oftast försöker komma ut dit i början av Hundens Årstid bara för att vara ute i god tid), och att segla till Glimferd är en veritabel kappsegling. Dels är de första hamnplatserna de bästa, dels vinner segraren inte bara ära som en riktig praktskeppare, utan också rätten till gratis kost och logi under hela med hela sin besättning, något som Gumman Vant står för.

Under Sillaveckorna påminner närmast Glimferd om en guldruschstad i gamla Kalifornien, fast man får byta ut guldet mot fisk. Många tjänar ganska mycket pengar på kort tid som daglönare, men krogar – det finns över hundra under Sillaveckorna – uppehälle och spel, kvinnfolk och lyxutgifter äter oftast upp det mesta av förtjänsten. Det kan vara nog så bråkigt och hektiskt, och förutom liktorn och hans tolv hjälparlar (han lyckas alltid hitta minst en minotaur vars medfödda sjösjuka är under kontroll nog för att den skall våga följa med) har varje krog sin utkastare och varje härbärge en trupp privata vakter som lugnar ned folk med nävarna. Mycket löst folk tar sig hit – skökor, spelare, tjuvar och cycklare – men stadens ordningsstadga säger att alla sådana måste ha en fast adress i staden, såvitt de inte följer med en båt. Vissa förslagna skojare bemannar därför små skutor med löskefolk som de sedan skinnar på det mesta av dessas förtjänster såsom resbiljett. Dessa skuttorskar brukar oftast vara i maskopi med fastlandets mäktigare tjuvligor och smugglarband. De brukar även lura dit vanliga hederliga arbetare på samma premisser. Ibland är det dock svårt att avgöra vad som är vad, och det höjda priset på hembiljetten kan förvandla en fiskrenserska till hamnsköka om hon inte passar sig.

Äventyr på Idelsö

- Rollpersonerna hyrs som vaktkarlar under Sillaveckorna.
- Rollpersonerna kommer till Idelsö med en skuttorsk som lurar av dem deras pengar. De har nu ett skriande behov av kontanter, vilket är ett bra sätt att tvinga dem att äventyra.
- En grupp hel- och halvskumma rollpersoner tubbas att ta reda på vart Salttorparna gör av alla sina pengar egentligen.
- Någon av stadens makthavare anställer rollpersonerna för att reda ut ett sabotage eller dylikt - vem av deras konkurrenter har gjort detta?
- Kebris har blivit mer och mer misstänksam mot Trandomaren. Han hyr i hemlighet rollpersonerna (eller lovar att inte anmäla dem för fuffens) om de kan komma fram till varför hon egentligen stannar här.
- Flera fiskeskutor har försvunnit trots att det är kav lugnt. Vad är detta? Är Havsjätten tillbaka? Tritonernas hämnd? Fruktansvärt anspråkslösa alt. hungriga pirater?
- Fröken ran-Elar avslöjas med bestickning. En rollperson av patricierätt får i uppdrag att ta över Trandomareämbetet. Han eller hon får givetvis ta med sig en grupp medhjälpare –vänner från sin akademi, en tidigare ämbetsmannatjänst, sin tid i armén eller något dylikt. Dessa är de andra rollpersonerna.
- En ekomantisk orden öppnar en missionsstation på ön. Förutom mängden lösaktiga fiskardrängar som knappast kommer in i det lokala templet finns tydliga exempel på hednisk vidskepelse och farligt fritänkeri. Mentorn i Glimferds församling är orolig för att det kan bli bråk och ber ett par av församlingens mer företagsamma medlemmar att se till att sådant inte uppstår - rollpersonerna.

